

Становище
От доц. д-р Ирина Тодорова Тодорова – ТУ-Варна

За дисертация, разработена от Мария Благоева Стойкова,
докторант в Катедра „Медико-социални науки“,
Факултет „Обществено здраве, здравни грижи и спорт“,
Югозападен университет „Неофит Рилски“

За присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
по докторска програма „Организация и управление на социалните дейност“

Тема на дисертационния труд: Ефективност на подкрепата за възрастни хора с
увреждания в социални услуги в общността

1. Анализ на дисертационния труд.

Дисертационният труд впечатлява с избора на проблем с научна и висока обществената и практическата значимост. Нейният автор, демонстрира чувствителност и съпричастност към възрастните хора с увреждания, към членовете на техните семейства и хората, които организират грижите за тях. Дисертационният труд е израз на проникателност към проблеми, които все още не са решени, креативност в създаването на инструменти за тяхното идентифициране (когато такива все още няма), възможности за извеждането им на преден план в общественото пространство и апел за повишаване на качеството на грижа.

Основният въпрос, който докторантката повдига в своя дисертационен труд е въпросът за ефективността на подкрепата за възрастни хора с увреждания. Тя формулира ясно необходимостта от изследване на проблема, поставя теоретичните основи на своето изследване, описва и анализира връзката с предишни изследвания. Докторантката акцентира на силните страни на био-психо-социалния модел в представянето на увреждането като комплексен феномен и приносът му за създаване на мултидисциплинарен подход към увреждането. Тя оценява критично факта, че в България се използва медицинския модел при оценка на увреждането, който приравнява увреждането с болестта и възприема хората с увреждане единствено като обект на процеса на лечение и извежда на преден план необходимостта от въвеждане на критериите и принципите на Международната класификация на човешкото функциониране, увреждане и здраве.

Основна идея и бесспорен принос в дисертационния труд е позицията на докторантката, че оценката на ефективността следва да използва различни критерии и показатели, които обединяват в едно гледните точки на всички участници в процеса - потребителите и членовете на техните семейства, субективните мнения на специалистите, чрез които може да се идентифицира ролята на услугата в подкрепата на уязвимите общности. Въз основа на своите схващания, тя разработва първия у нас инструментариум за комплексна оценка на ефективността на подкрепата за хора с увреждания, включващ четири въпросника и един анкетен лист: Въпросник за оценка на качеството на живот на възрастните хора с увреждания, ползващи услуги в общността; Въпросник за оценка на социалната мрежа и социална подкрепа за възрастни хора с увреждания, ползващи услуги в общността; Въпросник за самооценка при възрастни хора с увреждания, ползващи услуги в общността; Въпросник за оценка на социалните услуги от семействата на възрастни хора с увреждания, потребители на социални услуги в общността; Анкетен лист за изследване на мнението на служителите и специалистите, предоставящи подкрепа на възрастни хора с увреждания в услуги в общността, по отношение на ефективността на предоставяната подкрепа.

Едновременно с това, докторантката провежда полуструктурирано интервю с потребителите, членовете на семействата и специалистите, за да проучи потребностите им и степента, в която социални услуги отразяват тези потребности. Така тя демонстрира не само способност за избор на подходящи методи за изследване в избраната от нея област, способности за разработка на нови, иновативни и актуални на новите научни постижения инструменти, но и възможности да комбинира няколко различни метода, за да достигне до отговора на въпроса, който си поставя. Подробно представените резултатите от всички изследвания, проведени в 24 социални услуги в Югозападния регион, демонстрират възможностите ѝ за провеждане на изследване, както и за обработка, анализ и интерпретация на получените резултати. Резултатите от нейното изследване обогатяват досега съществуващото знание по въпроса като показват спецификата на проявление в нашата страна, възможностите за усъвършенстване българската практика и повишаване на качеството на грижа към възрастните хора с увреждания у нас. Приносът на докторантката в разработения от нея нов подход към изследване на ефективността на подкрепата към възрастните хора с увреждания е безспорен и с голям потенциал за подобряване на действащата политика и практика.

По отношение на структурата на дисертационния труд, считам, че той е логически структуриран. Представя последователност от идеи и примери, които дават възможност за разсъждения върху различни схващания за уврежданията и тяхната интерпретация, за подкрепата за възрастни хора с увреждания и измерването на ефективността на социалните услуги. Първа глава очертава концептуалната рамка в теоретичен план, втора, описва методите на изследване, трета глава описва и анализира резултатите от емпиричното изследване. По подходящ начин, докторантката излага изводите от емпиричното изследване в контекста на водещите теории за измерване на ефективността. В края на дисертационния труд, тя подчертава своите приноси, както и възможността те да повишат ефективността на подкрепата на възрастни хора с увреждания. В заключение, обобщава централната идея на дисертацията и дава своите препоръки към практиката.

Авторефератът отразява коректно съдържанието на дисертационния труд.

2. Оценка на научните и практически резултати и приноси на представения дисертационен труд:

2.1. Приноси, свързани с методологията на изследване

Считам за безспорен принос на дисертационния труд, разработването на нов инструментариум за измерване на ефективността на социалните услуги за възрастни хора с увреждания. В дисертационния труд, докторантката представя 4 въпросника, измерващи субективната оценка на потребителите за степента, в която предоставената им социална услуга влияе върху качеството на техния живот, един анкетен лист за изследване на мнението на служителите и специалистите, предоставящи подкрепа за възрастни с увреждания в услуги в общността, по отношение на ефективността на предоставяната подкрепа и един въпросник за оценка на социалните услуги от семействата на възрастните хора с увреждания, потребители на социалните услуги в общността. Надежността на всички въпросници и анкетата е с коефициент на Кронбах добра.

2.1.1. Въпросниците за оценка на качеството на живот на възрастните хора с увреждания, ползващи социални услуги в общността се основава на субективната оценка на потребителите за степента, в която предоставената им социална услуга влияе върху качеството на техния живот. Въпросниците включват компоненти на здравословно състояние, самостоятелността, ежедневните задачи, достъпът до здравни услуги, чувство за пълноценност и значимост, чувството за удовлетвореност от живота, честота и салата на негативни чувства и мисли, чувството за уважение и зачитане, влияние върху

взаимоотношенията с близки, приятели и семейство, пълноценен личен, интимен и семеен живот; подкрепа, сигурност и защитеност, здравословен начин на живот, достъп до информация, необходима за разрешаване на проблемите; физическа активност, участие в дейности за забавление. По този начин докторантката отразява голяма част от съвременните възгледи на учени като Тилкиджиев, Scharlok, Costanza, Avolio, Montagnoli, Marino, Basso, Furia, Ricciardi & de Belvis, Librán, Diner и др., резултатите от проучванията Bogard, за влиянието на вида увреждане и момента на неговото придобиване, както и идеите на Avolio, Montagnoli, Marino, Basso, Furia, Ricciardi & de Belvis за влиянието на демографските фактори. Надежността на въпросниците е с коефициент на Кронбах добра.

2.1.2 Анкетен лист за изследване на мнението на служителите и специалистите, предоставящи подкрепа за възрастни с увреждания в услуги в общността, по отношение на ефективността на предоставяната подкрепа, основан на Cammon Quality Framework for Social Services of General Interest; Quality approaches in social services at the European level; Disability High Level Group Discussion Paper и др. Надежността на така разработения инструмент е с коефициент на Кронбах добра - $\alpha=0.844$.

2.1.3. Разработен е въпросник за оценка на социалните услуги от семействата на възрастните хора с увреждания, потребители на социалните услуги в общността.

2.1.4. Като безспорен принос бих посочила факта, че разработения инструментариум за изследване е основан на комплексен подход.

2.1.5. Като принос на дисертационния труд бих посочила и използването на повече от един метод за измерване на ефективността – полуструктурирано интервю и въпросник.

2.1.6. Като принос на дисертационния труд бих посочила и включеното в полуструктурираното интервю, измерване на потребностите на потребители, което дава изключителна възможност за установяване на степента, в която предлаганата услуга съответства на реалните потребности на клиентите.

2.2. Приноси, свързани с резултатите от изследването

2.2.1. Съществен принос за практиката е изводът, че възрастните хора с увреждания имат потребности, които не са обхванати от изследваните социални услуги. Установяването на този факт, както и конкретните потребности, които потребителите имат дава възможност за тяхното включване в услуги в бъдеще. Това са потребности, които потребителите идентифицират за разлика от членовете на техните семейства и специалистите. Този извод подсказва, че значимостта на изследване на потребностите на потребителите може би има висока корелация с ефективността на социалната услуга. В този смисъл, изследването на потребностите на потребителите в контекста на изследване на ефективността на социалните услуги е безспорен принос на докторанта.

2.2.2. На второ място, значим принос в проведеното изследване е извода, че потребителите на социалните услуги участват в ниска степен в процеса на предоставяне на подкрепа. Изводът е от съществено значение поради факта, че множество изследвания доказват връзката между ефективността на социалната услуга и участието на потребителя. Изводът предполага, че промяна в участието на потребителите в планирането и организирането на услугите би повишило тяхната ефективност.

2.2.3. Като значим принос в проведеното от докторантката изследване бих посочила извода, че голяма част от изследваните членове на семействата на хора с увреждания заявяват желание, готовност и възможности за включване в планирането и дейностите по подкрепа, предоставяни от социалната услуга. Този извод е особено значим за практиката, особено предвид извода от изследването на потребителите, което категорично показва, че подкрепата от семейството оказва влияние върху качеството на живот, самооценката на личността, удовлетвореността от живота и взаимоотношенията с другите. Резултатите от полуструктурираното интервю също показват, че семейството е

основен източник на подкрепа и липсата на добри подкрепящи отношения се преживява негативно от участниците.

2.2.4. Съществен принос на изследванията е и идентифицираната потребност от подкрепа за семействата, насочена към увеличаване на капацитета им „да се справят с проблемите и бъдат по-ефективен източник на подкрепа за своите близки с увреждания“.

2.3. Приноси, свързани с изводите и препоръките. Приложение на научни постижения в практиката

Всички препоръки, направени от докторантката са от изключително значение за подобряване на подкрепата на възрастните хора с увреждания. Прилагането им в съвременната социална практика би имало безспорен принос за повишаване на ефективността на социалните услуги, подобряване на грижата за възрастните хора с увреждания и повишаване на качеството на живот както на потребителите, така и на членовете на техните семейства и специалистите, които ги подкрепят. Някои от изводите и препоръките потвърждават, направени вече изводи и препоръки от водещи учени в областта. Що се отнася до социалната практика в нашата страна, считам за безспорни следните приноси:

2.3.1. Въвеждане на механизми за комплексна оценка на потребностите.

2.3.2. Участие на всеки потребител във всички аспекти на предоставяната му грижа, независимо от вида и степента на неговото увреждане.

2.3.3. Въвеждане на механизми за контрол на потребителите над подкрепата, която получават.

2.3.4. Въвеждане на процедури за измерване на ефективността с участието на лицето с увреждане чрез оценка на резултатите, както и чрез използване на научни методи.

2.4.5. Прилагане на практика, базирана на резултати, доказващи ефективност.

3. Публикации по темата на дисертацията

Докторантката е реализирала достатъчно публикации по темата в специализирани научни издания. Представила е общо четири публикации, от които две самостоятелни и две в съавторство, както и пет доклада от научни форуми, от които три самостоятелни и два в съавторство. Постигнато е необходимото популяризиране на значимите аспекти на дисертационния труд.

Заклучение

Считам, че дисертационният труд демонстрира възможностите на докторантката да идентифицира социално значими проблеми, да прави критичен анализ на литературата в областта, умело да синтезира различни източници. Проведените изследвания демонстрират способностите ѝ да прави подходящ подбор на методи за изследване, да проявява креативност и да разработва самостоятелни инструменти за изследване. Организацията на изследването показва разбиране и подходящо прилагане на съответните инструменти. Описанието на резултатите, показва способностите ѝ за точно и ясно представяне, илюстриране с поредица от таблици и фигури и критичен анализ, в контекста на резултатите от други изследвания. Изводите ѝ са подкрепени от представените доказателства и отговарят на целите на дисертацията. Препоръките за по-нататъшна работа са практични, подробни и убедителни.

Дисертационния труд е отлично допълнение към предишните дискусии по проблема, а приносите му имат сериозен потенциал за подобряване на социалната политика и практика.

С пълна убеденост давам своята положителна оценка и предлагам на уважаемото жури да присъди на Мария Благоева Стойкова, докторант в Катедра „Медико-социални науки“, Факултет „Обществено здраве, здравни грижи и спорт“ на Югозападен университет „Неофит Рилски, образователна и научна степен „Доктор“.

23.04.2019г.

Доц.д-р Ирина Тодорова